

розвитку. Моральні принципи й культурні цінності, які ці центри виробляють, нерідко не співпадають.

Список літератури

1. Крістева Ю. Полілог / Ю. Крістева ; [пер. з фр. П. Тарашука]. – К.: Юніверс, 2004. – 480 с.
2. Бердяев Н. Русская идея / Н. Бердяев. – М.: ЭКСМО ; СПб.: Мидгард, 2005. – 832 с.
3. Сковорода Г. Сочинения в 2-х томах / Г. Сковорода ; [сост., пер. и обр. Иваньо И. В., Кашубы М. В.] ; вступ. ст. Иваньо И. В., Шинкарука В. И. – М.: Мысль, 1973. – Т. 2 – 487 с.
4. Циолковский К. Э. Космическая философия: сборник / К. Э. Циолковский. – М.: ИДЛИ, 2001. – 496 с.
5. Циолковский К. Э. Гений среди людей / К. Э. Циолковский ; [сост. Л. В. Голованов, Е. А. Тимошенко]. – М.: Мысль, 2002. – 542 с.

6. Вернадский В. И. Философские мысли натуралиста / В. И. Вернадский. – М.: «Наука», 1988. – 520 с.

7. Харченко Ю. В. «Кривизна» коммуникативного онтоса как результат воздействия гравитационных факторов на субъективное восприятие / Ю. В. Харченко // «Вопросы общественных наук: социология, политология, философия, история»: материалы международной научно-практической конференции. (22 апреля 2013 г.). – Новосибирск: Изд. «СибАК», 2013. – С. 48-58.

8. Новейший философский словарь / [2-е изд., переработ. и дополнен.]. – Мн.: Интерпрессервис ; Книжный Дом. 2001. – 1280 с.

9. Винер Н. Кибернетика и общество / Н. Винер [перевод Е. Г. Панфилова] ; общая редакция и предисловие Э. Я. Кольмана. – Москва: Издательство иностранной литературы, 1958. – 196 с.

Ю.В. Харченко

ПОЛИТИЧЕСКАЯ КОММУНИКАЦИЯ В НООСФЕРНОМ ИЗМЕРЕНИИ

В статье на основании социально-философского анализа осуществляется концептуализация политической коммуникации в ноосферном контексте.

Ключевые слова: политическая коммуникация, глобализационные процессы, ноосфера.

Yu. Kharchenko

POLITICAL COMMUNICATION IN THE NOOSPHERE DIMENSION

In the article on the basis of socio-philosophical analysis the conceptualization of political communication in the context of noosphere is carried out.

Keywords: political communication, globalization processes, the noosphere.

УДК 001:891

Н.А. Ченбай

ПРОБЛЕМИ І ТЕНДЕНЦІЇ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ

Національний авіаційний університет

Анотація. У статті аналізуються основні проблеми та тенденції розвитку вищої освіти на початку XXI століття

Ключові слова: освіта, вища освіта, реформування, трансформація, модернізація, вузівська наука, інноваційний університет.

Вступ

Необхідною умовою підвищення рейтингу будь-якої країни на глобальному ринку початку ХХІ ст. є розвиток системи освіти, яка б відповідала принципам нової економіки, найважливішим активом якої є знання, інтелект, інформація і інновації. Система освіти повинна перейти на якісно новий рівень розвитку, освоювати нові інноваційні форми освіти, зберігши при цьому традиції наукової діяльності, послідовності наукового знання [1, с. 250]. Особливо актуальними стають проблеми, що пов'язані зі становленням масової системи професійної освіти, її технологізацією. «Зростання багатства залежить від того, що переважна кількість працівників виробництва має бути здатною творити будь-що – від ескізів нової продукції до нової комп'ютерної логіки, метафор, наукових знахідок і теорій пізнання» [2, с. 34]. Перед системою вищої освіти сьогодні постає найважливіше завдання – підготувати молодих людей до того, що світ навколо них постійно змінюється, знання швидко стають відносними, що викликає необхідність навчатися протягом усього життя. Альтернативного шляху не існує. Не можна не погодитись із думкою сучасної дослідниці проблем вищої освіти України Н. Сухової, що освіта є найконсервативнішою сферою людського існування і тому «спо-

діватися на те, що вдасться швидко провести реформи у вітчизняній освіті, не варто. Це є складний і поступальний процес, пов'язаний зі змінами свідомості людей, їхнім ставленням до себе, своєї держави і суспільства» [3, с. 127]. Ускладнюється цей процес тим, що в умовах глобалізації стандартів освіти необхідно зберегти національну специфіку вітчизняної освіти.

Необхідність проведення реформування і модернізації системи вищої освіти визнали не тільки в пострадянських країнах, а й у багатьох як розвинених країнах світу, так і таких, що розвиваються. Не зважаючи на те, що найкращі фахівці у провідних країнах світу активно займають пошуками альтернативних шляхів розвитку освіти в майбутньому, консолідує свої можливості у вирішенні нагальних проблем (Болонський процес), а деякі країни навіть мають суттєві здобутки у створенні власного освітньо-інтелектуального потенціалу, світова система освіти все ще перебуває в кризовому стані.

Аналіз досліджень і публікацій

В наш час проблеми та тенденції розвитку системи вищої освіти знаходяться в центрі уваги багатьох як вітчизняних, так і західних дослідників, у працях яких освіта визнається головним фактором економічного розвитку країн, соціальним інститутом, найваж-

лившим аспектом соціальної стратегії. Серед них Е. Агацци, Дж. Агассі, Д. Белл, Х. Лейсі, Ж. – Ф. Лютар, К. Мангейм, Г. Маркузе, Х. Ортега-і-Гассет, Е. Тоффлер, А. Турен, А. Уайтхед, Ю. Хабермас, Р. Хатчинс, М. Хайдеггер, К. Ясперс та ін.; І. Алексєєва, В. Андрущенко, А. Апресян, О. Базалук, В. Базілевич, В. Бех, Г. Волинка, Б. Гершунський, Л. Губерський, В. Горохов, І. Добронравова, Л. Дро-тянко, С. Кримський, В. Кремень, В. Лях, М. Михаль-ченко, В. Онопрієнко, В. Стьопін, В. Шинкарук та ін.

Свого часу відомий соціолог і теоретик інформаційного суспільства М. Кастельс, всебічно проаналізувавши існуючі концепції суспільства майбутнього, нового типу економіки, зробив висновок, що єдиного взірця інформаційного типу суспільства не існує, а є лише певна сукупність його характеристик. Об'єднуючою рисою усіх теорій є та, відмічає дослідник, що саме перед освітою інформаційного суспільства постає найскладніше завдання – підготувати людей, здатних креативно мислити і діяти в нестандартних ситуаціях, як того вимагають реалії сьогодення. Але для цього держава повинна потурбуватися про належне фінансування освітньої галузі, задіяти для її реформування професійних фахівців, широко застосовувати інновації. Усе це, як стверджує М. Кастельс, вимагає змістовної перебудови усієї системи вищої освіти [4; 5; 6]. Висновок дослідника можна вважати таким, що об'єднує позиції більшості фахівців, які сьогодні активно займаються проблемами реформування і трансформації системи вищої освіти в усіх країнах світу.

Постановка завдання

На виявленні основних проблем і тенденцій розвитку вищої освіти у ХХІ столітті авторка цієї статті й акцентувала увагу.

Основна частина

Тривалий час у свідомості багатьох наших співвітчизників залишалося незмінним переконання, що тільки колишня радянська система освіти могла забезпечити всебічну й дійсно наукову освіту. Та вже наприкінці 80-х років минулого століття в системі освіти усіх рівнів нашої країни почали спостерігатися ознаки кризи, яка з часом лише поглиблювалася. Згодом стало очевидним, що з такими ж проблемами зіткнулися більшість країн світу, оскільки протягом тривалого часу проведення реформ у цій сфері не визнавалося необхідною умовою подальшого розвитку суспільства і не було достатньо профінансованим.

На початку нового тисячоліття серед характеристик тенденцій розвитку світового освітнього простору найчастіше почали називати щорічне зростання попиту на освіту як у промислово розвинених країнах світу, так і таких, що розвиваються. Стосовно перших можна говорити про прогрес освіти, що пов'язаний із потребами сучасної науково-технологічної революції. Так, повсюдне використання складних новітніх технологій змінює характер праці, місце людини у виробничому процесі; модифікує структуру суспільств, спосіб життя й свідомість людей. Наслідком таких змін стало те, що в провідних країнах світу (насамперед, у США, Великій Британії, ФРН, Японії) прискореними темпами

відбувається зростання чисельності висококваліфікованих фахівців, зайнятих у наукових дослідженнях і експериментальних розробках. Така тенденція стала відповіддю на виклики часу, оскільки рушійною силою розвитку суспільства із середини минулого століття стало «виробництво інформаційного продукту (знань), а не продукту матеріального» [7, с. 15]. Проте фахівці попереджають, що перспективи розвитку освіти не можна розглядати лише крізь призму потреб економіки. Дедалі очевиднішим стає, що соціальний ефект освіти часто перевищує його економічну вигоду. Саме тому у багатьох країнах світу одержання ґрунтовної освіти стає для молоді людини необхідною умовою досягнення бажаного соціального статусу. Між рівнем освіти і розміром заробітної плати виявляється чіткий взаємозв'язок.

В останні роки у розвинених країнах проблеми освіти виступають важливим аспектом соціальної стратегії, оскільки низький професійний і загальнокультурний рівень значної частини населення, особливо молоді, загрожує не тільки перспективам економічного зростання, але й соціальній стабільності. В рамках означеної стратегії особливого значення набувають зміст навчальних програм і методика навчання. Так, система освіти Японії (а також деяких індустріальних країн Азії) тривалий час була орієнтована не стільки на розкриття творчого потенціалу молоді та підготовку фахівців, здатних робити нові відкриття, скільки на те, щоб сформувати вміння «розбиратися в техніці і технології, створених іншими, акуратно повторювати задані дії і приймати рішення згідно із заздалегідь відомими алгоритмами» [8, с. 104]. Схожий підхід до формування творчого потенціалу учених і інженерів, як відомо, застосовувався у Китаї наприкінці 40-х на початку 60-х років минулого століття, коли молоді фахівці з цієї країни активно переймали вміння і досвід радянських учених та інженерів.

З другої половини минулого століття, стрімкий розвиток інноваційних технологій, які докорінно змінило якість нашого життя, призвів до усвідомлення: для того, щоб будь-яка країна могла перейти до нового типу суспільства – суспільства знань, необхідно створити в ній не тільки матеріальні умови для розкриття творчого потенціалу особистості, але й сформувати певну культуру мислення. Вона «не може сформуватися за замовленням або за вимогою уряду. Культура мислення формується національними системами освіти, яку ґрунтуються на основних постулатах менталітету» [8, с. 104]. Як показала практика, деяким країнам (у тому числі і згаданим вище Японії і Китаю) вдалося створити власні моделі розвитку суспільства майбутнього, у яких особливий акцент зроблено на реформуванні освітньої галузі, яке передбачає створення усіх можливостей для того, щоб талановиті люди могли плідно працювати й створювати інноваційний продукт, який користуватиметься попитом на ринку.

У сучасних умовах нестабільності, у критичних і стресових ситуаціях, коли необхідно самостійно приймати відповідальні рішення, єдиною опорою для людини можуть бути лише засвоєні нею знання і особисті моральні якості. Як уже було зазначено вище, переважна більшість країн світу, передусім

розвинених, активно шукають свої підходи до вирішення проблем системи освіти. Загальновідомо, що протягом останніх десятиліть між Сполученими Штатами Америки і європейськими країнами точиться гостра конкуренція за лідерство в усіх сферах. З другої половини ХХ ст. інтелектуальні кадри почали емігрувати переважно до США, тоді як раніше талановита молодь прагнула здобути освіту в європейських університетах. Щоб і надалі мати змогу перемагати у конкурентній боротьбі за світове лідерство з провідними європейськими країнами, США ще на початку 90-х років розпочали активну діяльність із перебудови національної системи вищої освіти. У виступах голови держави, у різних друкованих виданнях означалася сутність модернізації, яка, насамперед, передбачала суттєве збільшення фінансування державою сфери освіти. Так, у книзі «Суд над системою освіти», що вийшла друком у США, зазначалося: «Освіта коштує грошей, а гарна освіта – великих грошей... Інших можливостей немає... Американські підприємці витрачають додаткові мільярди доларів щорічно на навчання своїх працівників функціональним навичкам читання, писання і рахування» [9]. Та згодом стало зрозумілим, що проблема не могла бути вирішена самим лише збільшенням фінансування державою освітньої галузі, вона вимагала комплексного підходу і консолідації зусиль фахівців з різних галузей. Освітяни Америки визнали це одними з перших. Так, відомий представник британської наукової школи, професор престижного Йельського університету Пол Кеннеді окрему главу своєї книги «Вступаючи у двадцять перше століття» присвятив тим проблемам США, які особливо загострилися в останні десятиліття. Позицію автора, на відміну від інших відомих дослідників Ф. Фукуями та С.Хантінгтона, вирізняв ніщивний соціальний критицизм. Зокрема, П. Кеннеді стверджував, що США є головним виробником і розповсюджувачем масової культури, яка руйнує гуманістичну традицію; мають найвищий серед інших розвинених країн світу рівень злочинності, дитячої смертності та функціональної неграмотності. Дослідник указував, що фактори, що визначають зміни в сучасному світі, «діють настільки довгочасно, взаємозалежно й узгоджено, що вимагають ні багато ні мало, а переучування людства...» [10]. Отже, автор підводив до думки, що всі спроби будь-якої країни, навіть визнаного лідера, створити універсальну модель подальшого розвитку, яка б включала модернізацію освіти, і яку могли б наслідувати й інші, приречені на невдачу. Виходячи з цього, П. Кеннеді робить висновок, що країни, у тому числі пострадянські, які стали на шлях інтенсивного розвитку, повинні знайти власну модель стійкого розвитку, яка відповідатиме їхнім історичним, соціокультурним й цивілізаційним характеристикам і, безумовно, включатиме реформування й модернізацію національної вищої освіти.

Ситуація з освітою в нашій країні, як і в більшості пострадянських, залишається вкрай складною. Багато розмов про необхідність проведення реформ і модернізацію національної системи освіти усіх рівнів поки що не призвели до рішучих дій у цьому напрямі. Освіта все ще не належить до пріоритет-

них сфер держави і фінансується нею за залишковим принципом. У сучасних умовах нестабільності і ризиків влада й бізнес просто не зацікавлені вкладати гроші в освіту. Проте ігнорування керівництвом держави того факту, що сьогодні якість життя в будь-якій країні напряму залежить від того, наскільки якісною в ній система освіти, може призвести до катастрофічних наслідків.

Висновок

Виходячи із зазначеного вище, можна зробити висновок, що далеко не кожна національна система освіти відповідає сьогодні вимогам часу. Визнавши необхідність проведення нагальних реформ у сфері освіти, у більшості провідних країн світу фахівці з різних галузей, керівники держав зосередили зусилля на її реформуванні і модернізації, витрачаючи на це чималі кошти. Проте спільних характеристик трансформаційних процесів, які відбуваються сьогодні в освіті різних країн, не існує, оскільки кожен вимагає урахування національних і культурних особливостей.

Говорячи про перспективи розвитку університетської освіти в майбутньому, фахівці найчастіше пов'язуючи їх з укріпленням вузівської науки шляхом створення національних та інноваційних університетів. У таких навчальних закладах застосовуються найсучасніші навчальні технології, технології дистанційного навчання, адже провідні університети світу вбачають своє стратегічне завдання в тому, щоб надати своїм випускникам можливість бути конкурентоздатними в умовах глобальної ринкової економіки, яка динамічно розвивається.

Вітчизняним фахівцям, яких турбує майбутнє національної системи вищої освіти, варто скористатися досвідом колег із провідних університетів світу, які плідно попрацювали у напрямі створення інноваційного вищого навчального закладу й мають суттєві здобутки. Привертає увагу той факт, що самого поняття «інноваційний вищий навчальний заклад» не існує, поки що розробляються лише критерії для його характеристики. Можливо, його слід віднести до тих ментальних помилок, про які пише фахівець із дослідження проблем мислення Рольф Добеллі у своїй праці «Мистецтво мислити ясно» (The Art of Thinking Clearly). Автор доводить, що іноді ми плутаємо причину й результат. У якості прикладу розкривається зміст поняття «престижні університети»: чи дійсно вони є кращими самі по собі, чи вони просто обирають розумних студентів, які, якби їх не вчили, все одно показуватимуть результат і підтримуватимуть імідж закладу? Можна частково погодитися з такою позицією, проте в умовах конкурентної боротьби за талановитих абітурієнтів, яка точиться в наш час між вищими навчальними закладами, керівництво будь-якого вищого навчального закладу дещо обмежене у виборі контингенту майбутніх студентів. Залишається єдиний шлях: спільними зусиллями, при підтримці держави, з урахуванням кращого власного і світового досвіду провести необхідні реформи і створити такі інноваційні навчальні заклади на базі існуючих, які б були привабливими для талановитих молодих людей і змогли в майбутньому з успіхом конкурувати з університетами-лідерами світу.

Список літератури

1. Асаул А.Н., Капаров Б.М. Управление высшим учебным заведением в условиях инновационной экономики/ под ред. д.э.н., проф. А.Н. Асаула. – СПб.: «Гуманистика», 2007. – 280 с.
2. Лях В.В. Інформаційне суспільство і пошуки нової освітньої парадигми / В.В. Лях // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Зб. наук. праць. – К.: НАУ, 2008. – № 1(7). – С. 29 – 34.
3. Сухова Н.М. Тенденції сучасної освіти: перспективи для реформ освітнього процесу в Україні / Н.М. Сухова // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Зб. наук. праць. – К.: НАУ, 2015. – № 1(21). – С. 127 – 130
4. Кастельс М. Зростання мережевого суспільства / М. Кастельс. – 1996.

5. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / М. Кастельс. – М., 2000.
6. Кастельс М., Хіманен П. Інформаційне суспільство та держава добробуту. Фінська модель / М. Кастельс, П. Хіманен. – К., 2000.
7. Ягодзінський С.М. Глобальні інформаційні мережі у соціокультурній перспективі: монографія / С.М. Ягодзінський. – К.: Аграр Медіа Груп, 2015. – 276 с.
8. Орлова Т.В. Історія сучасного світу (XV-XXI століття): Навч. посіб./ Т.В. Орлова. – К.: Вікар, 2008. – 552 с.
9. Суд над системой образования: Пер. с англ. – М., 1991.
10. Вступая в двадцать первый век: Пер. с англ./ Предисл. В. Согрина. – М.: Издательство «Весь Мир», 1997. – 480с. (Серия: XXI век).

Н.А. Ченбай

ПРОБЛЕМЫ И ТЕНДЕНЦИИ СИСТЕМЫ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В ИНФОРМАЦИОННОМ ОБЩЕСТВЕ: СОЦИАЛЬНО-ФИЛОСОФСКИЙ АНАЛИЗ

В статье анализируются основные проблемы и тенденции развития высшего образования в начале XXI века

Ключевые слова: образование, высшее образование, реформирование, трансформация, модернизация, вузовская наука, инновационный университет.

N. Chenbay

PROBLEMS AND TRENDS OF HIGHER EDUCATION SYSTEM IN THE INFORMATION SOCIETY: SOCIAL AND PHILOSOPHICAL ANALYSIS

The article analyzes the main problems and tendencies of development of higher education in the early 21st century.

Keywords: education, higher education, reformation, transformation, modernization, university science, innovative university.

УДК 1.147

Т.Г. Шоріна

СОЦІАЛЬНИЙ НОМІНАЛІЗМ НЕОЛІБЕРАЛЬНОЇ ТЕОРІЇ ТА КОНСЕРВАТИВНІ СУСПІЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ

Національний авіаційний університет

Анотація. У статті досліджуються соціальні, моральні, антропологічні основи політики і практики сучасного неолібералізму. Обґрунтовується, що світоглядно та морально-ціннісно неолібералізм несе реверсивні орієнтири і трансформовано реанімує минулі соціально-історичні практики.**Ключові слова:** глобалізація, неолібералізм, держава соціального добробуту, соціальний номіналізм, трудові права, соціальний консерватизм.**Вступ**

Все більше фактів засвідчує, що сучасна глобалізація є не природним стихійним процесом в еволюції державно оформлених ринкових систем, а соціально-політичним конструктом, або, «політичним проектом», за виразом історика і соціолога Едварда Вебстера [1]. Видозмінюючи структуру та характер соціально-трудова відносин, глобалізація потребує масштабної координації та управління з боку політичних інституцій. Провідною ж формою політичної й економічної ідеології цих інституцій, особливо в 80-90-х роках ХХ ст., стає неолібералізм. Хоча «проект» глобалізації за своїм походженням є продуктом західної соціальної системи, сьогодні він виступає як теорія й спосіб розвитку капіталізму на основі неолібералізму для планетарного вжитку.

Аналіз досліджень і публікацій

У центрі нашого дослідження такі соціальні теми, як глобалізація, лібералізм, неокласичні економічні теорії, неолібералізм, розглянуті в контексті їхньої соціальної, соціально-політичної, моральної, антропологічної орієнтації. Дана стаття охоплює аналіз наукового матеріалу зі сфер філософії і етики, соці-

ології та політекономії, тому авторка спиратиметься на відповідну фахову літературу. Зокрема, для розуміння трансформацій капіталізму як господарсько-економічної і соціально-політичної системи та причин зародження в його надрах нового типу людини – «людини економічної» з певним набором антропологічних характеристик – ми будемо спиратися на працю французького соціолога і соціального філософа, К. Лавалля «Людина економічна. Есе про походження неолібералізму» [2] та на роботи А. Беліка в сфері економічної антропології [3; 4]. Окрім цієї праці, в розумінні соціальних перетворень капіталізму та особливостей глобалізації до філософського аналізу будуть залучені праці Е. Фромма, Г. Маркузе, Д. Лукача, П. Дардо, І. Валлерстайна, А. Негрі, О. Панаріна, Б. Кагарлицького та ін. У розумінні перетворень морально-етичних систем упродовж історії філософії, в першу чергу, з акцентом на етику Нового часу і доби Просвітництва, будемо спиратися на ідеї А. Гусейнова та Г. Іррлітца [5]. В розрізі розуміння особливостей минулої та сучасної політико-правової ідеології в єдності її світоглядних основ, теоретичного змісту та програмних умов, будемо